

ՀՐԱՀԱՆԳ

ՎԱՖ-ԵՐՈՒՄ ԳԱՐՆԱՆԱ-ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԺՐՋԱ-
ՆՈՒՄ ՎՈՉԽԱՐՆԵՐԻ ԱՐՈՑԱՅԻՆ ՊԱՀ-
ՎԱԾՔԻ ՅԵՎ ԲՏՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

ԺՅՍ
ՅՈՉ
I

636
2-99

ԳՏՈՒՂՀՐԱՏ

1934

ՅԵՐԵՎԱՆ

636
2-99

Ca 34-K
841

30 JUL 2010
БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

1. ՎՈՋԻԱՐՆԵՐԻՆ ՁՄԵՌԱՅԻՆ ՊԱՀՎԱԾՔԻՑ ԱՐՈՏ ԴՈՒՐՍ ԲԵՐԵԼԸ

1. Վոջիարների նախապատրաստումն արոտ դուրս բերելու համար

Նախ քան վոջիարներին արոտ դուրս բերելը պետք է նը-
րանց պննել և վերացնել այն ամենը, ինչպիսի կարող է խանգա-
րել նրանց ազատ շարժվելուն: Պետք է կտրել պճեղների ափե-
լորդ մասերը: Ձմռան ընթացքում ուժեղ կերպով աճած կըճ-
դակները պետք է կտրել, վորովհետև, հակառակ դեպքում, նրանց
արանքները լցվում են ցիխ, վորը չուրանալով՝ առաջ է բերում
ուռուցք, վորի հետևանքով և վոջիարն սկսում է կաղար:

Մերինոս և կիսահոպտարուրդ վոջիարների աչքերի շուրջը
գտնվող մազերը պետք է խուզել: Պետք է խուզել նաև բոլոր
ցեղի վոջիարների վերջին ազդրների ներքին մասերի և պոչի
վրայի մազերը, իսկ մաքրների մոտ, նաև կըժի վրայի մազերը,
վորպեսզի այդ տեղերում գտնվող բուրդը չկեղտոտվի ու փշանա
և վոջիարների շարժվելը չդժվարանա:

Հղի մաքրների հիշյալ մասերի մազը պետք է խուզել և պը-
ճեղները կտրել գառնածնության սկզբից 3—4 շաբաթ առաջ:

2. Հոսերի վերակազմելը խոցո՞ր ՎԱՑ-երում

ՎԱՑ-երը նախ քան արոտ դուրս բերելը, պետք է վերանա-
յեն իրենց հոտերի կազմավորումը և համալրումը, առանձին խոժ-
բերով առանձնացնեն ձմրան ընթացքում շատ նիհարած վոջիար-
ներին, ստերջ մաքրներին, խոյերին, մատղաշներին: Անհրաժեշ-
տության դեպքում կարելի չէ ստերջ մաքրներին միացնել նաև
շիշակներին ու թոխլիներին:

3. Մաքրները յեվ ծծող գառները պե՞տ է պահվեն առաճճին հոսերով

Սերունդը լավ պահպանելու նպատակով, չի թույլատրվում
հոտերի վերակազմելու աշխատանքը և այդ հոտերը հանձնել մեկ
ուրիշ բրիգադի, վորը զուգավորման և գառնածնության աշխա-

տանըներին չի մասնակցել, յեթե այդ հանձնելն առանձնապես անհրաժեշտ չէ:

Պողոթն վոչխարաբուծական ապրանքային ֆերմաները, վո-
րոնք ունեն գանազան ցեղի վոչխարներ, հոտերը պետք է կազ-
մեն վոչ միայն հիշյալ նշաններին հիման վրա, այլև ըստ ցեղերի,
իսկ յեթե բոնիտիբոլկա կատարված է, այլև ըստ դասերի:

Պողոթն ՎԱԾ-երում հոտերի մեծությունը չպետք է անցնի
հետևյալ նորմաներից.—

ՅԵՆԵՐ ՅԵՎ ԽՄԲԵՐ	Հասակ- վոր վոչ- խարներ	Գոռներ	Մտերջ, եղև վորձ ընկերներ
Գիտակալա- բուրք ցեղեր	տոհմական ոգտագործական	400 5—600	300 400
Գոլտաբուրք ցեղեր	տոհմական ոգտագործական	400 600	300 400
			— 500 — 600

Տեղական և արտոյին պայմաններից յեղնելով, վերահիշյալ
նորմաները կարող են փոփոխվել:

2. Ցարքեր խումբ վոչխարներից առաջ հանելու հերթականությունը

Մաուրային պահվածքից արտոյինին անցնելիս՝ պետք է
առաջին հերթին արոտ հանել ստերջ մաքիներին և կրտածնե-
րին, ապա ձմեռն անցկացրած մատղաշներին (գառներին), ափե-
լի ուշ՝ խոյերին, ամենից վերջը՝ յերբ տաք յեղանակները կըս-
կսվեն, մաքիներին և ծծող գառներին:

5. Արոտի հանելու ժամկետը

Վոչխարներին գարնանն արոտ դուրս բերելը տարբեր շըր-
ջաններում տարբեր ժամկետներում է կատարվում, նայած յե-
ղանակին, հողին և արոտի դրությանը: Զի կարելի վոչխարնե-
րին ջընի դեպի բավարար չչորացած արոտները, վորպեսզի կա-
նաչ-մատղաշ բույսերը չտրորվեն և կերը չպակասի: Սառնամա-
նիքների ժամանակ վոչխարներին արոտ չպետք է հանել, վոր-
պեսզի փորոտուցը չառաջանա և հղի մաքիները չվիժեն:

6. Վոչխարների կերակումն առաջ առաջին օրերին

Մաուրային պահվածքից արտոյին պահվածքին պետք է
անցնել աստիճանաբար: Առաջին օրերը վոչխարներին արոտում

պետք է պահել 3—4 ժամից վոչ ափելի: Իսկ առավոտյան՝ վոչ-
խարներին սոված արոտ չուղարկել, այլ նախապես կերակրել
քիչ խոտով: Ցերեկոյան՝ արոտից վերադառնալիս՝ տալ սովորական
յերեկոյան բաժին կերը:

Ցերը արոտը կլավանա և վոչխարներն ափելի յերկար ժա-
մանակով կլինեն արոտում, փարախում կերակրելն աստիճանա-
բար կարելի յեղարձանի որական մեկ անգամ (առավոտյան) և
բոլորովին դադարեցնել այն ժամանակ, յերբ վոչխարներն ամ-
բողջովին վերջնականապես անցնում են արոտային պահվածքին:

II. ԱՐՈՏԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎՈՉԽԱՐՆԵՐԻ ՀԱՍԱՐ

1. Վոչխարներին համար առաջին արոտները

Վոչխարների համար ամենալավ արոտներն են համարվում
չոր արոտները, մարզագետիները և խողանը:

Աղահողամասերում պետք է արածեցնել վոչխարներին
միայն չոր յեղանակին, վորովհետև անձրևներից հետո վոչխար-
ները կարող են փոս տեղերում հավաքված անձրևաջրից չա-
փից դուրս շատ խմել և սատկել ստամոքսի բորբոքումից:

2. Վոչխարների համար վնասակար արոտները

Պոնավ, ճահճացած արոտներն անպետք են վոչխարների հա-
մար: Այդպիսի արոտներում վոչխարները վարակվում են ճիճու-
ներով և խոնավությունից նրանց կճղակները ցավում են:

Զի կարելի վոչխարներին թողնել այնպիսի արոտներ, վո-
րոնք ծածկված են վոչխարների համար վնասակար, թունավոր
բույսերով, վորոնք են՝ ձիաձեռ, ալպյան վոլու, խլոպուզ,
խնտամուրի, ալոնիտոն և այլն:

Իսկ յեթե արոտում կան քիչ քանակությամբ թունավոր
բույսեր, անհրաժեշտ է նախ քան վոչխարներին արոտ բաց թող-
նելը, մաքրել այդ վնասակար բույսերից:

III. ԱՐՈՏՆԵՐԻ ՈԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՊԼԱՆԸ

ՎԱԾ-ին հատկացված արոտների ոգտագործման պլանը
պետք է կատարել մինչև արածեցման շրջանը: Այդ պլանի մեջ
հետադաշում կարելի յեղղղում մտցնել, նայած թե ինչքան կա-
նաչ կա առանձին արոտամասերում:

Արոտամասերի ոգտագործումը պետք է կատարել ըստ պլանի, հետևյալ հերթականությամբ.—

1. Գարնանային արոտներ

Կանուխ գարնանը վոչխարներին պետք է սկսել արածեցնել գյուղի մոտակա արոտներում և հարոտներում: Այդ մասերում գարնանն ավելի շուտ է կանաչը բարձրանում և հողը պինդ լինելով, հնարավոր է արածեցնել վոչխարներին՝ առանց բույսերը տրորելու:

Սոռհարքներում արածեցնելն արդելիլուց հետո, պետք է սկսել ոգտագործել ավելի վաղ հարոտները և տնմշակ հողերը (լավերը թողնել խոտհարքի համար), արածեցնելով ավելի բարձրագլի չոր տեղերը, իսկ ավելի հարուստ արոտները թողնել ամառվա միջին:

2. Ամառային արոտներ

Առաջին հնարավորությամբ դեպքում, դեռ շոգերը չընկած, անհրաժեշտ է վոչխարների հոտերը քշել լեռնային արոտները:

3. Առնանային արոտներ

Աշնանը վոչխարներին կրկին պիտի քշել գյուղին կից արոտները և հարոտները, վորտեղ մինչ այդ բուսականությունը նորից աճած է լինում: Ուշ աշնանը, յերբ ձմեռն սկսում է մոտենալ, արոտային խնամքի վերջին շրջանում, բոլոր հոտերը պիտի վերադարձնել իրենց ձմեռելու տեղերը:

Մայրական փարախներին (վորտեղ պիտի տեղի ունենա գառնածնությունը) մոտիկ պետք է առանձնացնել և առանց արածեցնելու պահել արոտամասեր, վորտեղ հետագայում պետք է արածեն մաքրիները:

Սառնամանիքներից հետո պետք է ոգտագործել այն արոտները, վորոնք ծածկված են ամառը վոչխարների կողմից չըկերված սև յեղևինով (յավշան) և ուրիշ բուսականությամբ:

4. Ձմեռային արոտների ոգտագործումը

Այն շրջաններում, վորտեղ հնարավոր է ձմռանը վոչխարներին արածեցնել, գարնանից պետք է թողնել հատուկ արոտամասեր լավ բուսականությամբ դեռ տեղի յեղևներից, այնտեղ քշել վոչխարներին ամառային և աշնանային արոտներն ոգտագործելուց հետո:

5. Կերի ապահովագրական ճանդի սեղծումը

Բնական պատահարներից խուսափելու համար (յերկարատե ձմեռ, խոր ձյան) անհրաժեշտ է ամառային և ձմեռային արոտներում ստեղծել կերի ապահովագրական ֆոնդ:

IV. ԱՐՈՏՆԵՐԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ՎՈՉԽԱՐՆԵՐԻ ՏԱՐԲԵՐ ԽՄԲԵՐԻ ՄԻՋԵՎ

Խոշոր ՎԱՅ-երում (500 գլխից ավելի) վոչխարների առանձին խմբերի համար պետք է հատկացնել առանձին արոտամասեր: Ամենալավ արոտները պետք է հատկացնել գառ ունեցող տոհմական մաքրիներին: Գառնածնություն ժամանակ նրանք պետք է արածեն փարախներից վոչ հեռու (այդ նպատակով աշնանից հատուկ արոտներ են թողնվում), վորպեսզի գառները շատ հիտու գնալով չհագնեն և հնարավորություն լինի վաղ յեղանակների դեպքում նրանց ժամանակին պատասպարել փարախում: Բավոք վոչխարները և ծծից կտրած գառները պետք է արածեն լավ արոտներում: Կթու մաքրիները պետք է արածեն ավելի հյուսիսի և կանաչ մասայով հարուստ արոտներում: Բրտվող վոչխարներին պետք է հատկացնել խողանը և փափուկ հարոտները:

Խոյերին, առանձնապես մերինոսներին, վորոնք ավելի շատ են նեղվում շոգից, պետք է հատկացնել փարախից վոչ հեռու գտնվող արոտամաս, այն հաշվով, վոր շոգ ժամանակ հնարավորություն լինի նրանց քշել սովորաբար տեղ: Իսկ յեթե այդ հնարավոր չէ, այդ դեպքում անհրաժեշտ է արոտատեղում շինել թեթեվ ծածկոցներ շվաքի համար: Բոլոր ՎԱՅ-երում, անկախ հոտի մեծությունից, խոյերը պետք է արածեն մյուս խումբ վոչխարներից առանձին՝ մաքրիներից հեռու արոտամասերում: Խոյերին ջուր պետք է խմեցնել, ըստ հնարավորության, մաքրիների ջուր խմելու և քշելու ճանապարհներից հեռու տեղում:

Այն կոլտնտեսություններում, վորտեղ արոտները քիչ են, վոչխարներին կարելի չէ արածեցնել այն արոտամասերում, վորոնք նախապես ոգտագործված են ձիերի և տավարի կողմից, սակայն վոչ նրանց հետ միասին:

Արոտի ոգտագործման կանոններն այդ դեպքում նույնն են, ինչ վոր միայն վոչխարների համար հատկացված արոտների մասին տալից:

V. ԱՐՈՏԻ ՊԱՀԱՆՋԸ ՀԱՇՎԵԼԸ

1. Արտատեղերի քանակը, վոր անհրաժեշտ է վոչխարներէ առանձին հոտամասերի համար, վորոշվում է տեղում՝ նայած աւրոտի վորակի տարողութեանը:

Լեոնային արտոնհրում արտադրյալն ամբողջ ժամանակաշրջանին համար անհրաժեշտ ե 5 գլուխ վոչխարին մոտոփորագլուխ 1 հեկտար միջին վորակի բնական արոտավայր:

Արհեստական արտաներում—առվույտի և բաղամայա խոտա-
բույսերի ցանքսերի դեպքում, 1 հեկտարի բնույթավոր թյանը կա-
րելի յե հասցնել 10 գլխի:

2. Խոշոր ՎԱՅ-երը՝ (1000 գլխից ավելի) արդյունքի ոգտա-
գործման կարգը սահմանելիս, պետք է իբրև պահեստի թողնեն
150—200 հեկտար արոտամաս, վորտեղ կարելի կլինի, վորեն հա-
մաճարակ յերևալու դեպքում, տեղափոխել հոտերը և սահմանե-
կարանտին:

VI. ՎՈՋԻԱՐՆԵՐԻ ՊԱՀՎԱԾՔՆ ԱՐՈՏՈՒՄ

1. Վեցիսարների համար վնասակար արտադրված պայմանները

Առանձնապես զգուշ պետք է լինել և չթողնել վոչխար-
ներն արածեն ցող, յեղյամ և շաղ զրած ժամանակ, ուժեղ անձ-
րեվներից հետո, սառը հյութալի կանաչին: Այդ բոլորից առաջա-
նում է փորուռուցք, վիժում, մրսելուց առաջացող հիվանդու-
թյուններ և վոչխարների կաղալր:

2. Առփառների գիշերելու տեղի բնութագրումը

Յերբ կսկսվեն կայուն, տաք և չոր յեղանակները, բոլոր խմբերի վոչխարներին, դրանց թվում նաև մաքիներին իրենց գառներին հետ, լավ կլինի այլևս չթողնել, վոր փարախներում գիշերեն, այլ թողնել բաց արտոում կամ մակադատեղում գիշերեն, վորովհետև տաք յեղանակներին փարախներում կուտակվում են վոչխարների արտադրած գոլորշիները, առաջանում է խոնավու-թյուն, փչանում է բուրդը, վոչխարները հալանդանում են և շատ դանդաղ են կազդուրվում, նույնիսկ շատ լավ գորնանային արտաներում:

Վոչխարների գերեզերելու համար արոտումս պետք է ընտրել խմելու ջրից վոչ շատ հեռու տեղ ($0,7-0,1$ կիլոմետր): Կանոնաբ զարնանը և աշնանը գերեզերելու տեղը պետք է լինի արոտ-

տի գողավոր-վոս մասերում և պաշտպանված սառը քամիներէց,
խսկ շոգ ամառային գիշերները՝ բարձրադիր մասերում, վերահզ
ազատ շարժվում և քամին:

3. Արդա կարգն արեցաւ

Մինչև ուժեղ շողերն սկսվելը վոչխարներն արածում են ամբողջ ուրը և գիշերելու տեղն են գալիս միայն գիշերը: Շոգ ժամանակ վոչխարներին պետք է սկսել արածեցնել լույսը բացվելուն պես և շարունակել մինչև առավոտյան ժամի 9—10-ը, վորից հետո, շոգն սկսելուն պես, հոտամասը բերել մակաղատեղը (կացատեղը), վորովհետև շոգ ժամանակ վոչխարները չեն ուտում, այլ խոնվում են իրար մոտ գլուխները կախ դրած: Յերեկը մակաղատեղում պետք է հետևել, վոր վոչխարները մեծ խմբերով մեծ խոտերի վրա, վորովհետև այդ դրուժյամը նրանց մարմնի տեղում չխոնվեն, վորովհետև այդ դրուժյամը թուլանում է, տաքության ճառագայթացումը (դուրս տալը) թուլանում է, դրա հետևանքով նրանք կարող են ջերմահար լինել ու ստակել: Հովիվներից մեկը պետք է միշտ հետևի այդ բանին և ցրի խոտահարներին: Շոգը թուլանալու ժամանակ՝ ժ. 4—5-ին հոնվող վոչխարներին: Շոգը թուլանալու ժամանակ, վորից տաժառ մակաղատեղից քշվում է դեպի խմելու ջրատեղը, վորից հետո անցնում է արոտ և այնտեղ մնում է մինչև գիշերվա ժ. 12-ից—1-ը: Վորպեսզի վոչխարները լրիվ հերպով կշտանան, գիշերային արածեցումը պարտադիր է:

4. Յերեկա հանգստանդի ընտրւթյունը

Յերեկվտ հանգստատեղը պետք է լինի շոգից պաշտպանված
Տվյալ արոտամասն ոգտագործելու ամբողջ ժամանակաշրջ-
ջանում պետք է աշխատել ոգտագործել միևնույն կացատեղը և
վորքան հնարավոր է, վորք տարածությունն, վորովհետև այդ տե-
ղերը շատ խիստ տրորվում են, նրանց վրայի բույսերը դժվա-
բությամբ են վերահանվում և հետագայում այդ մասերի վրա վոչ-
խարհերը վատ են արածում: Զի կարելի վոչխարներին հանգըս-
տացնել նաև հին կողմնակի (ոտար) կացատեղերում, վորովհետև
դա վտանգավոր է վոչխարների վարակումների տեսակետից:
Կացատեղը (հանգստատեղ) ցանկապատելու կարիք չկա:
Լավ կշտացած հոտը կացատեղից չի հեռանա մինչև արածելու
ժամանակը: Վոչխարներին աղալների մեջ անելն ավելորդ է, վո-
րովհետև վոչխարները իրուր տեղը ճխվում և քլասվում են:

կացատեղը կարելի չի փոխել միայն այն ժամանակ, յերբ հին կացատեղի շուրջը գտնվող ամբողջ արոտատեղը կերցված է:

5. Հոտի պահպանությունը

Հոտի պաշտպանությունը թե արոտում և թե կացատեղում պետք է լավ կազմակերպված լինի: Հոտի մեջ մշտապես պետք է լինեն վոչ պակաս 2—3 շուն՝ հովիվներին ոգնելու համար: Կացատեղում շները պետք է դասավորվեն նախրի չորս բոլորքը: Հովիվները սայլերի հետ միասին պետք է տեղավորվեն կացատեղի քամուն յենթակա մասում, այդ դեպքում վոչխարներն ավելի ապահով կլինեն դայերից, վորոնք սովորաբար հոտին մոտենում են քամու հակառակ ուղղությունից, վորպեսզի իրենց մարմնի հոտը քամին տանի և շները չհիմանան:

6. Վոչխարների հավաքումն արտում

Արոտային պահվածքի ժամանակ պետք է խուսափել վոչխարներին ավելորդ տեղ ձխելուց: Վոչխարներին հաշվելը նրանց նեղ ճանապարհով (раскол) քշելու յեղանակով պետք է կատարել յուրաքանչյուր ամսի վերջին, վոչ հաճախակի, ընդ վորում ամսվա ընթացքում պետք է պահել պակասող վոչխարների հաշիվը, յենթադրելով վոր մյուսներն առկա յեն: Յեթե անհրաժեշտ է վոչխարներին անցկացնել տախտակներից պատրաստած նեղ ճանապարհով՝ հաշվելու ձիճուներով և քոսով վարակվածներին, այլ և կթուռներին առանձնացնելու նպատակով, այդ պետք է կատարել վոչխարների սոված և ջուր չլիմած ժամանակ, այդ դեպքում նրանք ավելի հեշտ են դիմանում այդ գործողությանը և շատ չեն տուժում: Նեղ ճանապարհ պատրաստելիս պետք է հետևել, վոր վոչխարները նրա միջով գնան արևի ուղղությամբ սովերի հետևից:

Մաքիների կիթը նույնպես պետք է այն հաշվով կազմակերպել, վոր նախիրը վորքան կարելի յի քիչ ձխվի, դրա համար ոգտագործելով կթելու դողգյահներ, աջարկանների հատուկ դասավորմամբ և այլ միջոցներ գործադրելով:

7. Նեղ ճանապարհ (раскол) պատրաստելը

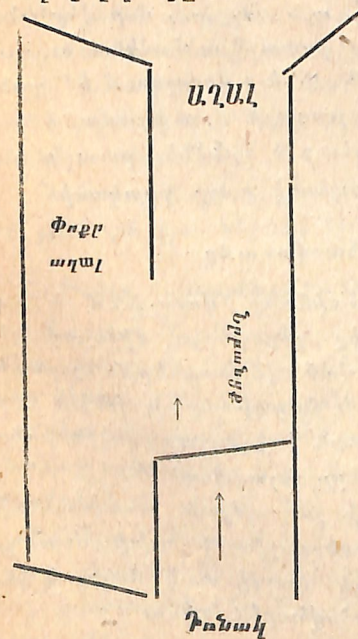
Յերբ ոգտագործվում են փարախներից 5 կիլոմետրից ավելի հեռու գտնվող արոտները, անհրաժեշտ է հոտի հետ ունենալ վահանատախտակներ և ցցեր՝ կացատեղում նեղ ճանապարհ

պատրաստելու համար: Նեղ ճանապարհն իրենից ներկայացնում է 0,5—0,7 մետր լայնությամբ անցք (ներբանցք), շինված վահանատախտակներից, վորոնք կապված են դետնին խփված ցցերից: Այդ ձևով պատրաստված անցքի մի կողմի վրա նրան կից նման վահանատախտակներից շինվում է փոքր աղալ („опарок“), վորը միանում է անցքի („струнка“) հետ մի փոքրիկ դռան միջոցով („портка“): Նրբանցքի մուտքի կողմում ամրացվում են վահանատախտակներ թևերի նման, վորպեսզի ավելի հարմար լինի վոչխարները ներս քշելու համար: (Раскол-ի սխեման տես ներքևում):

Հազար գլուխ վոչխարի հոտի համար նեղ ճանապարհ շինելիս պետք է ունենալ 13—15 վահանատախտակ 3,0—3,5 մետր յերկարությամբ և 1 մետր բարձրությամբ և 15—18 հատ ամուր փայտի ցցեր:

VII. ՎՈՉԽԱՐՆԵՐԻ ԱՐՈՏԱՅԻՆ ԲՏՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՅԵՎ ԲՏՈՒՄԸ

Բաման պետք է յենթարկվեն ՎԱՖ-ի կողմից իրեն մասցու խոտանված բոլոր վոչխարները, այն է՝ պառաֆները, ատամները թափած մաքիները և խոյերը, հասուն կրտած վոչխարները և մատղաշ վորձերը:

Յեթե ֆերման ունի 50 գլխից ավելի խոտանված վոչխարներ, լավ կլինի նրանց բուել առանձին խմբով, իսկ յեթե 50-ից պակաս են, կարելի յի բուել ընդհանուր հոտում:

Չի կարելի մի խմբի մեջ միասին բուել մաքիներին, շիշակներին և չամորձատված խոյերին, վորովհետև քաշի ավելալանալու փոխարեն հակառակ հետեւանքներ կստացվեն:

Խոշոր ՎԱՖ-երում, վորտեղ բուվում են 1000 գլխից ավելի վոչխարներ, պետք է կազմել բավող հոտեր ըստ վոչխարների բուվածության և մատղաշներին բուել հասուն վոչխարներից ա-

ռանձին: Այդ կհեշտացնի արտոնների բաշխումը և կարագացնի բառումը:

Այն մաքրներին, վորոնք ջոկված են իբրև մասցու, չպետք է կթել, այլ պետք է սկսել բտել գառը նրանից անջատելուց անմիջապես հետո:

1. Բավող վոչխարների խուզի ժամկետները

Մորթելու համար նշանակված վոչխարների խուզը պետք է կատարել այն հաշվով, վոր ստացվեն մուշտոկամորթիներ: Կոպտաբուրդ վոչխարները պետք է խուզվեն վոչ ուշ, քան մորթելուց 2 ամիս առաջ: Նրբաբուրդ վոչխարները և նրանց մետիսները մորթելու մոմենտին պետք է ունենան 2—2,5 ամիսից վոչ պակաս բարձրություն ունեցող բուրդ:

Յեթե մետիս կրտածները հանձնվում են իբրև մասցու վոչ թե աշնան վերջին, այլ ավելի շուտ, այդ դեպքում նրանց աշնան խուզը պետք է կատարվի վոչ պակաս քան մորթելուց 2½ ամիս առաջ:

2. Բաման ժամկետը

Բաման միջին ժամկետը վորոշվում է 2½—3 ամիս: Վոչխարների բառումը պետք է սկսել այն հաշվով, վոր վերջանա Վ.Ա.Ֆ-ի կողմից մասմթեքման պլանը կատարելու ժամկետին:

Վոչխարների բաման վերջացած լինելը վորոշվում է նրանց բառումության աստիճանով և կերի բաղայի դրությունը:

Վոչխարներին իբրև մասցու պետք է հանձնել բառումը դադարեցնելուց անմիջապես հետո, վորպեսզի քաղը չպակասի:

3. Բաման բնրացիի հաշվառումը

Վոչխարների բառումության աստիճանը վորոշվում է վորոշնալը գոտկատեղի մոտերքը վերևից շոշափելու միջոցով (յեթե կամուռները մոտերքը): Լավ բաված վոչխարներին շոշափելիս ձեռքի տակ զգացվում է կաշվի և ճարպի շերտի թեթև շարժունությունը, կողերը չեն զգացվում, իսկ նիհար վոչխարների կաշին անշարժ է լինում և վոսկորները շոշափվում են:

Բացի այդ, բավող վոչխարներին չաղություն աստիճանն իմացվում է բրդի տեսքից: Լավ բաված վոչխարի գլխի մոտ, շրնորհիվ այն հանգամանքի, վոր վղի կաշվի տակ ճարպ է կուտակված, բուրդը ցից կանգնած է «հովհարի» նման:

Ճարպապոչավոր վոչխարները լավ բավելուց հետո ունենում են այնքան լիքը դեպի, վոր ձեռքը դժվարությամբ կարելի չէ անցկացնել նրա տակը:

Բաման հետևանքով նորմալ քաշի հավելում նախնական քաշի համեմատությամբ ընդունվում է 20—30%՝ նայած ցեղին, հասակին, վոչխարների խմբերին: Բավող վոչխարների քաշի հավելումը՝ նախնական քաշի համեմատությամբ՝ մեր ցեղերի համար սահմանվում է մոտավորապես հետևյալ շկալայով (տոկոսներով).—

	Լավ աճ	միջակ աճ	վատ աճ
Ճարպապոչ վոչխարների համար	30—25 ⁰ / ₀	20 ⁰ / ₀	15 ⁰ / ₀
Մերինոս վոչխարների համար	25—20 ⁰ / ₀	18 ⁰ / ₀	13 ⁰ / ₀

Բաման ընթացքն ստուգելու համար բավող հոտում պետք առանձնացվի կանտրոլ խումբ, վորը կազմի բավող հոտի 5⁰/₀-ից վոչ պակասը. այդ խմբի մեջ պետք է մտնեն միջակ չաղության վոչխարները:

Կոնտրոլ խմբի վոչխարներին բառումից առաջ պետք է կշռել, այնուհետև պարբերաբար պետք է կշռել 20 որը մեկ անգամ: Նրանց քաշի հավելումով վորոշվում է ամբողջ հոտի քաշի հավելումը և յեթե պարզվում է, վոր բառումը լավ չի գնում, փոփոխություններ են մտցնում նրա ընթացքի մեջ: Այնտեղ, վորտեղ կշռելը հնարավոր չէ, բաման ընթացքի հաջողությունը վորոշվում է շոշափելով և հոտը զննելով, այլև կշռելով՝ իբրև մասցու հանձնելու ժամանակ:

Կանտրոլ խմբի վոչխարներին մյուսներից զանազանելու համար գլխների վրա ներկով նշան են անում:

4. Բավող վոչխարների հավելյալ կերակրումն ուժեղ կերելով

Մատաղ վորձ վոչխարներին ավելի հաջող կերպով բառելու համար յերաշտի դեպքում պետք է նրանց լրացուցիչ կերակրել ուժեղ կերերով: Բաման սկզբնական շրջանում ամեն մի գլխին 100 գր. ուժեղ կերը համարվում է բավարար նորմա: Այդ նորման աստիճանաբար ավելացնել և բաման շրջանի վերջում հասցնել ամեն մեկին որական մինչև 200 գրամի: Լավ արոտ լինելու և ճիշտ արածեցնելու դեպքում հավելյալ ուժեղ կեր տալու կարիք չկա: Պառավ անատամ վոչխարներին, յեթե անհրաժեշտ է նրանց բրատումն արագացնել, խորհուրդ է տրվում առանձին դեպքում հավելյալ ուժեղ կեր տալ ամեն մի գլխին որական 0,2—0,6 կգ.:

VIII. ԱՐԱԾԵՑՄԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱՆ

Կոլտնտեսությունը բարձրացնելու համար՝ բոլոր տնտեսական հնարավորությունների ոգտագործումը պահանջում է առանձնապես խնամքով ոգտագործել արտատեսիլները: Կերցված բուսականությունը ընդունակ է արագ վերածելու և նորից ծառայելու իբրև արոտ, մինչդեռ տրորվածը թոռոմում և չորանում է:

Վոչխարներին ճիշտ արածեցնելը հենց նրանումն է կայանում, վոր նրանք կշտանան՝ լրիվ ոգտագործելով և վոչ թե տրորելով արոտը: Դրա համար անհրաժեշտ է պահպանել հետևյալ կանոնները:

1. Արոտամասերի ոգտագործման հերթականությունը

Ամբողջ արոտատեղը (զարնանային անմշակ հողամասերը, հարոտը, խոզանը, աչուկը և այլն) պետք է բաժանել առանձին կտորների, հավասարաչափ բաշխել նրանց ոգտագործումը, նոր արոտամաս տեղափոխելով վոչխարներին միայն այն ժամանակ, յերբ նախորդ արոտամասը հիմնականորեն կերցված է: Այդպիսի կարգ սահմանելիս վոչխարները միշտ թարմ կանաչ կարածեն:

Վոչխարներին արոտ հանելիս առավոտյան չպետք է նրանց անմիջապես բաց թողնել թարմ արոտամասը, այլ արդեն 1—2 անգամ ոգտագործվածը: Յերբ այդտեղ վոչխարները կսկսեն կշտանալ, պետք է տեղափոխել թարմ արոտամասի վրա:

2. Հոտի օտրմումն արոտում

Պետք է սովորեցնել վոչխարներին կերը վերցնել միանգամից, հենց վոր կացատեղից սկսում են շարժվել և գնալ բաց շարքով:

Հոտը պետք է արածի հանգիստ, պետք է գնա համաչափ, բաց ողակով, վորովհետև հակառակ դեպքում ուժեղ վոչխարները ուտում են ամենալավ թարմ խոտը, իսկ թուլերն այնքան չեն արածում, վորքան վագում-հասնում են ուժեղներին:

Նայած հոտի մեծությունը, մեկ կամ յերկու հովիվ պետք է գտնվեն հոտի առաջը, վորպեսզի այն հավասարեցնեն և չթողնեն, վոր արագ առաջ շարժվի, առանձնապես այդ անհրաժեշտ է սառը և խոնավ յեղանակներին: Հոտը պետք է շարժվի այն ժամանակ, յերբ արդեն լրիվ կերել է այդտեղի խոտը: Յերբորդ հովիվը գնում է հետևից և քշում հետ մնացող վոչխարներին:

Արածեցնելու ժամանակ պետք է հաշվի առնել յեղանակի զրուծյունը, քամու ուղղությունը և արևի դիրքը: Արոտային շրջանի ավելի սառը ժամանակ վոչխարներին կացատեղից առավոտյան պետք է քշել քամու հակառակ ուղղությամբ, այն հաշվով, վոր յերեկոյան նորից կացատեղ քշել քամու ուղղությամբ: Շոգ օրերին պետք է վարվել հակառակը—առավոտյան հոտը շարժել քամու ուղղությամբ, իսկ վերադառնալ կացատեղ, ցերեկվա հանգստի համար, քամու հակառակ ուղղությամբ: Այլ կերպ վոչխարները շոգ ժամանակ առաջ չեն շարժվի և կարիք կլինի նրանց «ջարգելով» առաջ քշել: Արևը հոտի շարժման ժամանակ միշտ պետք է լինի կողքից կամ հետևից, վորովհետև այլ կերպ վոչխարները լավ չեն տեսնում, ախորժակով չեն արածում և շատ կանաչ են տրորում:

IX. Ա Ղ Տ Ա Լ Ը

Ամբողջ արոտային ժամանակաշրջանում վոչխարներին պետք է տալ այդ կացատեղում, ըստ վորում լավ կլինի տալ քարավ լիզելու համար: Յեթե կոլտնտեսություն մեջ աղը բավական չէ և վոչխարներին այդ տրվում է ընդհատումներով, այդ դեպքում պետք է աղը շաղ տալ փոքրիկ բաժիններով:

X. Զ Ր Ե Լ Ը

1. Վոչխարների քելու օեղի բնությունը

Հոտի լավ զրուծյան համար մեծ նշանակություն ունի վոչխարներին կանոնավոր կերպով մաքուր թարմ ջրով բավարարելը: Զի կարելի վոչխարներին խմեցնել ջրամբարների կանգնած ջրերը (ավազաններից, լճակներից, ջրափոսներից), վորովհետև նրանք կարող են մասսայականորեն վարակվել ճիճուներով և այլ հիվանդություններով: Դրա համար ել այդ տեղերը պետք է ցանկապատել:

Ամենից լավն է խմեցնել աղբյուրի, գետի կամ թարմ հորի ջրեր:

Այնտեղ, վորտեղ հորեր չկան և հնարավոր չէ պատրաստել, և ստիպված պետք է ոգտվել լճակները կանգնած ջրից, անհրաժեշտ է լճակի կողքին շինել փոսեր և այնտեղ առվի միջցով ջուր անցկացնել, նախապես առվի մեջ լցնելով մանր խիճ և կես մասն

ավադ, կամ ավելի լավ ե ավելացնել փայտի ածուխ: Այդ կլինի հասարակ և ամենաեծան ջրադարձը:

2. Զրահեղների հախապահութեամբն առնալին ժամանակագրանի համար

Պետք ե կատարել հետեյալը.—ՎԱՖ-ի կողմից ոգտագործվելիք բոլոր հորերն արոտային շրջանի սկզբին պետք ե լինեն մաքրված, նորոգված և կահավորված ջրամբարձ հարմարություններով՝ բաքերով և ջուր խմելու տաշտակներով: Հորի շուրջը գլանավոր հրապարակը և ջրի տաշտակի յերկու կողմերը պետք ե լինի հալասարեցրած, մանր խճով և ավազով լցրած և պնդացրած: Հորի շուրջը գլանավոր հրապարակը պետք ե հորի բերանի մոտ և տաշտակների մոտ ավելի բարձր լինի և աստիճանաբար, վոչ շատ ուժեղ թեքությամբ իջնի, վորպեսզի տաշտակների մոտ ցելս չհավաքվի և ցելսաջուրը հորի մեջ չլցվի:

Հորը պետք ե ապահովի ամբողջ հոտի ամենորշա ջրի պահանջը: Վորպեսզի ջուր խմելը յերկար չտևի, ջուրը նախապես պետք ե հանվի ու լցվի փայտե կամ ցեմենտե ավազանների մեջ, վորոնք պետք ե լինեն ջրի տաշտակներից քիչ ավելի բարձր տեղավորված. այդ ավազաններից ջուրը փողրակների միջոցով ինքնահոսով թափվում ե ջրատաշտակների մեջ ըստ պահանջի:

Զրելու տեղը պետք ե ապահովված լինի ջրատաշտակներով այն հաշվով, վոր փոքր ՎԱՖ-երում միաժամանակ այնտեղից կարողանան ջուր խմել բոլոր վոչխարները (մինչև 200 գլուխ), իսկ մեծ ՎԱՖ-երում՝ 200—250 գլուխ: Գառների համար անհրաժեշտ ե հենց այդ տեղում դնել ավելի ցածր ջրատաշտակներ և հետևել, վոր գառները նույնպես մաքուր ջուր խմեն և վոչ թե ջրափոսերի ջրից:

3. Վոչխարների ջրահեղերը կարգին պահելը

Հետևել, վոր ջրհորների մոտ ցելս չլինի, դրա համար անհրաժեշտ ե բոլոր փոս տեղերը լցնել ավազով կամ գետի մանր քարերով: Զրելու ժամանակ սովորաբար վոչխարները խռվում և փոշի յեն բարձրացնում, վորը ծածկում ու փչացնում ե առանձնապես մերինոսի բուրդը: Անհրաժեշտ ե գրանից խուսափելու համար ջրելուց առաջ ջրատաշտակների շուրջը գետնին ջուր շաղ տալ: Տաշտակները ջրելուց առաջ պետք ամեն ոք լվանալ հատուկ կոշտ ավելով հատակին նստած և կողքերին կպած ցիխն ու ավազը մաքրելու համար:

4. Զրելու ժամանակը

Շուգ ամառային օրերին վոչխարներին պետք ե ջրել ամեն օր, հետևելով, վոր բոլորը կուշտ խմեն, առանձնապես կլթու և ծծայր մաքրները:

Ամառը վոչխարներին պետք ե ջրել ցերեկվա հանգստից հետո, յերկրորդ անգամ արոտի հանելուց առաջ: Գարնանը և աշնանը պետք ե ջրել արածեցնելուց հետո՝ կացատեղը կամ փարախը վերադառնալուց առաջ:

Տաքացած հոտը ջրի վրա չպետք ե թողնել:

5. Զրելու տեխնիկան

Վոչխարներին ջուր խմելու պետք ե թողնել փոքր խմբերով՝ 150—200 գլուխ, հերթով առանձնացնելով նրանց ջրհորից հետու տեղավորված հոտից այն հաշվով, վոր միաժամանակ տեղավորվեն ջրատաշտակների շուրջը: Յիրը մի խումբը խմում հեռանում ե, մոտեցնում են հետևյալ խումբը, և այսպես հերթով բոլոր խմբերը, մինչև վոր ամբողջ հոտը խմի:

XI. ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ-ՍԱՆԻՏԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

Նախ քան վոչխարներին արոտ հանելը, անհրաժեշտ ե արոտատեղը դնել անասնաբուժական-սանիտարական տեսակետից:

Պետք ե սահմանել կանոնավոր կերպով, ամսական մեկ անգամից վոչ պակաս, հոտի և արոտատեղի անասնաբուժական-սանիտարական դնումը:

Հովիվը պետք ե աչալուրջ կերպով հետևի իրեն հանձնված հոտի վոչխարների առողջությանը:

Հովիվ-կոլխոզնիկները, վորոնք պահում և կերակրում են վոչխարներին, առանձնապես ուշադրություն պետք ե դարձնեն, վոր նրանց մարմինը (կաշին) չորզնոտի և չվարակվեն քոսով: Վոչխարների մարմնի վրա յեղած ամենափոքր վերքերի, իսկ հաճախ փառած մասերի վրա՝ հովիվների անփութության դեպքում, ճանճերը ձու յեն դնում, վորոնցից զարգանում են վորդեր (թրլթրուներ), վորոնք մեծ մլաս են հասցնում հոտին:

Ամենից շատ վորզնոտում են խոյերը—հատկապես սեռական անդամի ծայրի կաշին և յեղջուրների հիմքի մոտը, իսկ մաքրների մոտ—հետանցքի շուրջը, սեռական որդանների մո-

տերքը. ճարպագույնը ցեղերի մոտ—պուշի ճարպային բարձի վրա, առանձնապես նրա նիհար ծայրի վրա:

Այդ տեղերը պետք է սխտեմատիկ կերպով զննել, վորդերը հեռացնել և բոլոր վերքերը լվանալ և քսել ախտահանիչ և հոտավետ նյութերով, վորոնցից ճանձները խրտնում են (կրեոլին, ձյուլթ, յեղձերույի յեղձուրի յուղ՝ բեկկնի (սկիպիդար) հետ և այլն:

Վորդնոտած վոչխարները նշան են արվում պայմանական նշանով (կետ կամ ուրիշ նշան) ներկով ճակատի վրա կամ գոտկատեղում, վորպեսզի հետագայում նրանք աչքաթող չարվեն, այլ բժշկվեն կանոնավոր կերպով:

1. Պայմար քոսի դեմ

Յեթե նկատվում է, վոր վոչխարներն իրենց քորում են, պետք է այդպիսիներին լավ զննել և պարզել՝ քոսով վարակված են, թե՞ վոչ: Յեթե պարզվեց, վոր քոս է, հիվանդ վոչխարներին անմիջապես պետք է առանձնացնել և քոսով վարակված տեղերը լվանալ կրեոլինի 20% լուծույթով:

2. Վարակիչ հիվանդությունների տարածվելու առաջն առնելը

Արտատեղերում վոչ վարակիչ հիվանդություններից սառկած (կամ ստիպված մորթված) վոչխարներից հանած մորթիները պետք է խիտ աղել և փաթաթել բուրդը դեպի դուրս (վերև): Յեթե հնարավոր չէ մորթիներն անմիջապես ուղարկել կոլտնտեսությունից կամ ՎԱՖ-ի պահեստը, աղած և փաթաթած դրոթյամբ պահվում են շների համար անմատչելի տեղում 4—5 օր, վորից հետո չորացվում են չվաք տեղում և ապա պահվում մինչև հանձնելը չոր-աղած դրոթյամբ: Սիբիրախտից սատկած վոչխարների մորթիները հանձնելն արգելվում է՝ վարակի տարածումից խուսափելու նպատակով:

Այն կոլտնտեսությունները, վորոնք ունեն կամ գտնվում են ուտիլարաբավորների գործունեության շրջանում, իրենց մոտ սատկած վոչխարների դիակները պարտավոր են հանձնել այդպիսիներին՝ վերամշակման համար: Յեթե ուտիլարաբավորումներ չկան, այդ դեպքում սատկած վոչխարների դիակները պետք է թաղել վոչ պակաս, քան 2 մետր խորությամբ անասնագերեզմանոցում: Դիակներն ուտիլ սարքավորումները և անասնադերեղմանոցները պետք է փոխադրել կոլտնտեսության կողմից

սատկած կենդանիներին տեղափոխելու համար առանձացված դիակատար սայլով: Այն բոլոր դեպքերում, յերբ վոչխարները հանկարծակի յեն սատկել, այլ և յերբ կսակած կա, վոր վարակիչ հիվանդություն և (սիբիրախտ, ծաղիկ և այլն), մորթիները չըպետք է հանել, պետք է դիակներն առանձնացնել և անմիջապես հրավրել անասնաբուժին:

XII. ՂՈՎԷՎՆԵՐԻ ԲՐԻԳԱԴԻ ԻՆՎԵՆՏԱՐԸ ՅԵՎ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԸ

Հովիվ-կոլտնտեսականների բրիգադը, վորը գնում է հեռավոր արոտատեղերը, ամբողջովին պատասխանատու յե հոտի ամբողջությունից վիճակի համար և նա պետք է հետն ունենա անհրաժեշտ գործիքներ, դեղեր և տնտեսական իրեր նորմալ աշխատանքի և հոտին ժամանակին ոգնություն ցույց տալու համար:

Այն բրիգադները, վորոնք պետք է ոգտագործեն հեռավոր արոտատեղերը, հոտի հետ պետք է ունենան մի դույզ յեղ, սայլ, լուծ, 6—8 դույլանոց տակառ՝ ջրի համար, կաթսա՝ կերակուր յեփելու համար, յերկաթե բահ, կացին, աղ՝ մորթիներն աղելու համար, մկրատ՝ վոչխարների բուրդը խուզելու համար, մկրատ՝ կճղակները կտրելու համար, պարան՝ մորթիները կապելու համար, շպազատ, մեկ բանիկա ձյուլթ, մեկ շիշ կրեոլին, նաֆտալին և այլն:

Յուրաքանչյուր հովիվ իր մոտ պետք է ունենա ջերմայր (աքցան կաշվի միջից վորդերը դուրս հանելու համար), դանակ, փոքր շիշ կրեոլինի լուծույթով և հովվամահակ, (հովվի մահացնելու ծայրին փայտե կեռով՝ վոչխարներին բռնելու համար):

XIII. ՀՈՏԻՆ ԿԻՑ ՇՆԵՐ ՊԱՇԵԼԸ

Վոչխարաբուծական պարանքային ֆերման պետք է ունենա 2—4 հատ: Նա պահապան շներ ամեն մի հոտում 2—4 հատ:

Արածեցնելուն սովորեցրած 2 շունը միանգամայն կարող են փոխարինել մեկ վոչխարաբաժին (հովվի ոգնականին): Շուն-վոչխարաբաժը հովվի հրամանով կատարում է հետևյալը.—1) ոգնում է հովվին հոտն արոտ քշելու ժամանակ, քշում-հանցնում է հոտին հետ մնացած կամ ցանած արտերը մոտ վոչխարներին. 2) ոգնում է հովվին վոչխարներին արածեցնել փոված ճակա-

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

տող. 3) փոխում ե հոտի ուղղութիւնը. 4) ցրիվ յեկած վոչխարներին հաժապում ե իրար մոտ. 5) հաջելով հայտնում ե հետ մընացած վոչխարի մասին. 6) կապ ե պահպանում կոլտնտեսութեան ե արոտատեղում գտնվող հոտի միջև. 7) պաշտպանում ե վոչխարներին գայլերի հարձակումից թե արոտում ե թե փարախում յեղած ժամանակ այլ գիշատիչներից ե չարագործներից հաջողով իմաց տալով նրանց մոտենալու մասին ե կովի բըռնվելով նրանց հետ հոտին շատ մոտիկ գալու դեպքում:

Հոտերում շներ լինելու դեպքում գայլերի կողմից վոչխար փախցնելու դեպքերը մեծ չափով կրճատվում են:

Արոտատեղում յեղած ժամանակ շները քնում են հոտի կողքին: Վոչխարներին փարախում պահելիս շներին պետք ե տեղավորել փարախներին մոտիկ բուրգիներում կամ հարմարեցրած տակառների մեջ, վորոնք դրված են քիչ բարձր տեղում:

XIV. ՇՆԵՐԻ ԿԵՐԱԿՐՈՒՄԸ

Հոտում յեղած շներին պետք ե կանոնավոր կերակրել: Հասուն պահապան շան որական մոտավոր կերարածինը 400 գրամ խտացրած կեր ե (խոշոր աղացած գարի կամ վարսակ, ալիւլիւլ ե կրուպ), 20 գրամ ճարպ, 15 գրամ աղ: Լափը պետք ե տալ զով դրութեամբ: Շատ տաք կերը վատ ե անդրադառնում շան հոտառութեան վրա:

XV. ՊԱՅԲԱՐ ՇՆԵՐԻ ՃԻՃՈՒՆԵՐԻ ԴԵՍ

Ճիճուներին հեռացնելու ե պրոֆիլակտիկ նպատակներով 3 ամիսը մեկ անգամ անասնաբուծի դեղատոմսով շանը տրվում ե ճիճվահան դեղ (կամալա, սանտոնին):

Արգելվում ե շներին տալ վոչխարի թափան ե գլուխ հում դրութեամբ:

Շներին մաքուր պահելու ե կաշվի պարազիտներին ժամանակին հեռացնելու համար՝ անհրաժեշտ ե շներին մաքրել խիտ մետաղյա կամ յեղջերյա սանրով ե խողանակով, աչքերը լվանալ մաքուր ջրով:

XVI. ԹԱՆԿԱՐԺԵՔ ՊԱՇԱՊԱՆ ՇՆԵՐԻ ԲՈՒԾՈՒՄԸ

Ցեղական պահապան շների բեր գալու (ցանկութեան) ժամանակ պետք առանձնացնել ե չթողնել, վոր պատահական շների

հետ զուգավորվեն: Եգ շներին զուգավորում են տարեկան մեկ ամգամ նոյեմբերից մինչե մայիս (նեբաոյալ) ժամանակաշրջանում, բաց թողնելով նրա ցանկութեանը տարվա հարմար ժամանակին: Եգ շներին զուգավորում են դրա համար ընտրված արու շուն-արտադրողների հետ:

XVII. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՎԱՅԻ ՎՈՇԽԱՐՆԵՐԻ ՅԵՎ ԱՅԾԵՐԻ ՍՐՈՏԱՅԻՆ ՊԱՇՎԱԾՔԻ ՅԵՎ ՍՐՈՏԱՅԻՆ ԲՏՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

1. Յուրաքանչյուր հոտ սպասարկելու համար կազմակերպվում են բրիգադներ այն կոլխոզնիկներից, վորոնք ալիւլի շատ փորձ ունեն ե գիտեն վոչխարապահութեանը: Բրիգադի մեծութեանը վորոշվում ե հոտի գլխաքանակով ե պահվածքի պայմաններով (բավող հոտ, մայրական հոտ ե այլն):

500—600 մաքուց կազմված հոտը, այլ ե նրանցից ստացված սերունդը, մինչե լրիվ աճեցումն սպասարկելու համար, կազմակերպվում ե մի բրիգադ մոտ 4 կոլխոզնիկից. դրանցից մեկն ալագ հովիվ-բրիգադիւր:

250 գլխից բաղկացած հոտն սպասարկելու համար նշանակվում են 2 կոլխոզնիկ, իսկ յեթե հոտը բաղկացած ե 100—150 գլխից, նշանակվում ե 1 կոլխոզնիկ (հասակավոր) ե նրան իբրեւ ոգնական տրվում ե մեկ պատանի: Գառնածնութեան ե զուգավորման ժամանակ, այլ ե կթելու շրջանում, բրիգադի կազմը լրացվում ե անհրաժեշտ քանակութեամբ աշխատողներով:

2. Բրիգադի անդամների միջև պետք ե խիստ բաժանված լինեն նրանց պարտականութեանները: Բրիգադի յուրաքանչյուր անդամ պետք ե իմանա իր աշխատանքը, նրա ժամանակը ե կատարելու կարգը:

Բրիգադը գեկավարում ե ալագ հովիվ-բրիգադիւրը, վորը մասնակցում ե հոտի խնամքին, մյուս հովիվներին հալսասար (գիշերային հսկողութեան հերթով), դեկավարում ե նրանց աշխատանքը, կազմակերպում ե վոչխարների ջրելը, արածելը, խատանքը, կազմակերպում ե վոչխարների ջրելը, արածելը, կիրառում ե անասնաբուժական միջոցառումները ե անասնաբուժի ցուցմունքներով խնամում ե հիվանդ վոչխարներին: Ալագ փի հովիվն անձնապիս պատասխանատու յե հոտի վոչխարների ե ինվենտարի պահպանման, արտադրական առաջադրանքների կատարման, վոչխարների խնամքի, գառներին ճիշտ կերակրելու:

բրդի, կաթի, պանրի և այլ մթերքների ապրանքայնության հաճաք, տանում և աշխատանքի հաշվառում և գրանցում և իր բրդագործի կոլտոգնիկների աշխուրներն աշխատանքային գրքույկներում:

3. Հովվական բրդագործի կոլտոգնիկների աշխատանքի վարձատրությունը կատարվում է՝

ա) Մայրական հոտերն սպասարկող բրդագործներում՝ սերնդի քանակով ու վորակով, ստացված բրդի, կաթի քանակով ու վորակով, մատղաշների քաշի հավելումով և անասունների քանակի պահպանման համաձայն:

բ) Բուվող հոտը սպասարկող բրդագործներում՝ կենդանի քաշի հավելման և բուվածության չափի համաձայն:

4. ԽՍՀՄ-ի Հողօգտագործության 28/II 1933 թ. վորդման հիման վրա՝ վորը վերաբերում է կոլտոգնիկների կատարած զանազան գյուղատնտեսական աշխատանքներն աշխուրներով գնահատելու հարցին, կոլտնտեսական ապրանքային ֆերմաներում աշխատող կոլտոգնիկների համար որական արտադրանքի նորմայի դիմաց սահմանվում են հետևյալ գնահատականները.—

ա) ՎԱՖ-ի վարիչի և բրդագործի համար, վորոնք առաջին տարին են աշխատում, 1,25 աշխուր, մեկ տարուց ավելի աշխատողների համար՝ 1,5 աշխուր:

բ) Ավագ հովվի (բրդագործի) համար 1,25 աշխուր

գ) Հովվի համար 1,0 »

դ) Հովվի ոգնականին 0,75 »

Այն կոլտնտեսություններում, վորտեղ անասնաբուծությունը հանդիսանում է հիմնական և գլխավոր ճյուղը, վորչխարաբուծական ապրանքային ֆերմայում աշխատող յուրաքանչյուր կոլտոգնիկի աշխատանքի գնահատման որական նորմաները բարձրացվում են 0,25 աշխուրով:

5. Մայրական հոտն սպասարկող հովվական բրդագործին սահմանվում են հետևյալ տարեկան նորմաները մատղաշների աճեցման համար—յուրաքանչյուր 100 մաքուց տարվա սկզբին քանի գառ և ֆուլում տարվա վերջին.—

Նրբաբուրդ վորչխարների համար		85 գլուխ
Կիսակոպտաբուրդ » »		80 »
Կարակուլ և մորթատու »		85 »
Հյուս. կարճապոչ » »		115 »
Թոմանովյան » »		140 »

Մսա-ճարպատու » » 80 »

Մյուս կոպտաբուրդ » » 80 »

(Ներառյալ այն գառներին, վորոնք պլանային կարգով մորթված են մուշտակամորթի համար և հանձնված են իրեն մեծացու):

Բրդագործի մեծացրած գառներից տարվա վերջին վերեռում սահմանված նորմաներից դուրս լավ աշխատանքի համար իբրև պարգև տրվում է 2—4 գառ բրդագործի յուրաքանչյուր փոխտոգնիկին, նայած թե ինչ չափով են գերակատարել մատղաշների մեծացման արտադրական առաջադրանքը: Բացի այդ, արտադրական առաջադրանքից դուրս մեծացրած գառների համար տրվում է դրամական պարգև հետևյալ չափերով.—

1 Նրբաբուրդ գառի համար 5 ռուբլի

1 կիսակոպտաբուրդ » » 3 »

1 կոպտաբուրդ » » 2 »

XVIII. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՎՈՋԻԱՐՆԵՐԻ ՅԵՎ ԱՅՅԵՐԻ ԱՐՈՏԱՅԻՆ ԽՆԱՄՔԻ ՈՒ ԲՏՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

1. Բուվող հոտին սպասարկելու համար նրան ամրացվում են փորձված կոլտոգնիկներ հետևյալ թվով.—

100—250 գլուխ հոտի համար 1 հովիվ, 1 պատանի

250—500 » » » 2 » նրանցից մեկն ափագ:

500-ից ավելի » » » 2 » և մի պատանի,

նրանցից մեկն ափագ:

2. Ավագ հովվի պարտականություններն են՝

ա) Արոտի ճիշտ ոգտագործումը և ժամանակին վորչխարներին ջրելը:

բ) ՎԱՖ-ի վարիչին ժամանակին հայտնել վորչխարների հիվանդություն մասին:

գ) Հիվանդ վորչխարների բժշկությունն ու խնամքը անասնաբուծի ցուցմունքով (հասարակ հիվանդությունների դեպքում):

դ) Վորչխարների սատկելու դեպքում հովիվն անմիջապես հայտնում է ՎԱՖ-ի վարիչին:

3. Ավագ հովիվը պատասխանատու է.—

ա) Իրեն հանձնված հոտի ամբողջության ու առողջության, այլ և վորչխարների բուվածության համար:

բ) Ինվենտարի անվնասութեան ու ամբողջութեան և այն իր նպատակին ոգտագործելու համար:

գ) Ստեղծած վոչխարների վերաբերյալ ժամանակին արձանագրութիւն կազմել:

Մնացած հովիվները գտնվում են ավագ հովիւ տրամադրութեան տակ և կատարում են նրա բոլոր կարգադրութիւնները՝ վոչխարների արածեցման և խնամքի վերաբերյալ:

4. Աշխատանքի վարձատրութիւնը կատարվում է արոտում բովող վոչխարների գլխաքանակի և կենդանի քաշի հաշվման համաձայն, ըստ վորում յուրաքանչյուր ցենտներ կենդանի քաշի հաշվման համար (միջակ բովածութեամբ վոչխարների նախնական քաշից դուրս) համապատասխան քանակութեամբ աշխոր:

Աշխորերի հաշվին ու գրելը կատարվում է յուրաքանչյուր ամիս բովող հոտի կենդանի քաշի փոփոխութեան համաձայն:

Ֆերմայում աշխատող կոլեկտիւնիւնների աշխորերը պետք է հաշվել յուրաքանչյուր ամսի վերջին:

Միաժամանակ, նայած ամբացված հոտի զբոսութեանն ու բովածութեանը, այլև արտադրանքի նորմաների կատարմանը, վաստակած աշխորերի քանակին ավելացվում կամ նրանից պակասեցվում է նրա 20%-ի չափով:

5. Վոչխարների բառումն սկսելուց առաջ տնհրաժեշտ է կըշռել հոտի վոչխարների առնվազն 10%-ը:

Յեթե կշեռք չկա, կենդանի քաշը վորոշելու համար կազմվում է հանձնաժողով, վորի մեջ մտնում են կոլտնտեսութեան վարչութեան անդամը, ՎԱՅ-ի վարիչը, բովող հոտի հովիվը և վորակական ցուցանիշներն ստուգող տեսչութիւնը և կազմվում է արձանագրութիւն:

ՈՐԻՆԱԿԵԼԻ ԳՈՐԾԱՐՔԱՅԻՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄՆԵՐ

№	ԲՐԻԳԱԴԱՅԻ ԱՐՏԱԴԱՆՔԻ ՅՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ	Արտադրական անշարժ գույքի արժեքը	Արտադրանքի միավորի գնահատումն աշխորով				Տարեկան առաջադրանքը կատարելու գնադրում կարգի աշխոր		
			Հովիւն	Բելգան	Գրելն	Ամբողջ բելգան	Հովիւն	Բելգան	Գրելն
1	Ծնի հաշորդ ուր հաշվի առած յուրաքանչյուր կենդանի դառան համար	410	0,12	0,15	0,51	49	61	208	
2	Ծծից կտրելու ժամանակ յուրաքանչյուր կենդանի դառան համար	390	0,08	0,1	0,34	32	40	136	
3	7 ամսական հասկում գտնուելի յուրաքանչյուր ցենտներ կենդանի քաշի համար	85	0,6	0,75	2,55	51	64	217	
4	Տարվա ընթացքում վորջ պահպանած յուրաքանչյուր մայր վոչխարի համար	470	0,12	0,15	0,51	56	70	236	
5	Յուրաքանչյուր ցենտներ բրդի և գլուկամի համար	9,5	6	7,5	25,5	57	71	242	
6	Յուրաքանչյուր ցենտներ կաթի համար	200	0,60	0,70	2,20	120	140	500	
	Ընդամենը	—	—	—	—	365	446	1541	

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ.—Վերոհիշյալ որինակելի գործարքային գնահատումները կատարված են վոչխարների Մագելս և Բալբաս ցեղերի համար, իսկ այլ ցեղերի համար գնահատումներ կատարելիս պիտի ճշտել յեկնելով տվյալ ցեղի արտադրողականութեանից: Հաշվումների ժամանակ որպես որինակ վերցված է 500 գլուխ մայր վոչխար և 400 գլուխ դառներ, վորոնց արոտային ժամանակաշրջանում խնամում են չորս հոգի, այդ թվում է նաև ավագ հովիվ-բրդագործը:

Վերցված են հետևյալ քանակական ցուցանիշները՝

- ա) Մեծահասակ վոչխարների սատկելը տարվա
ընթացքում վոչ ավել քան 60|₀
բ) Կաթ յուրաքանչյուր կիթվող մաքուր 50 կիլոգ.
գ) Բուրդ մեկ մեծահասակ վոչխարից 1,6 »
դ) Գյուղամ մեկ գառից 0,4 »
ե) 100 գլուխ մայրերից 6 ամսական հասակում
կենդանի պահել գառներ 80 գլուխ

Գառ. խմբակիր՝ Ս. Իսահակյան

Թարգմ.՝ Նշ. Մալաքյան

Սրբազրիչ՝ Խ. Այվազյան

Հանձնվել է արտադրության 1934 թ. փետրվարի 20-ին

Մտորագրվել է տպագրելու 1934 թ. մարտի 4-ին

Գլավլիտ № 4

Տիրած 3000

Գատվ № 132

ՅԵՐԵՎԱՆ. ԳՅՈՒՂՀՐԱՏԻ ՏՊԱՐԱՆ. ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ 50, ՀԵՌ. ԼՔ 94

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0301146

21. 357

916035 407.

СИБИРОУЧЕБНИЙ
ИНСТИТУТ
ВОСТОЧНОВОСТОЧНОЙ
АКАДЕМИИ НАУК
СССР

ИНСТРУКЦИЯ
по пастбищному содержанию и нагулу
ОВЕЦ в О. Т. Ф.
в весенне-летний период